

המדבר הייתי לישראל?

פתיחת ספר במדבר, איך נזכור את המדבר?

מדרש במדבר רבה א, ג: ד"א "וידבר ה' אל משה במדבר סיני"

זה שאמר הכתוב: **הדור אתם ראו דבר ה' המדבר הייתי לישראל אם ארץ מאפליה וגו'** (ירמיהו ב לא)

יאמר הקדוש ברוך הוא לישראל על שאמרתם למשה "למה העליתנו ממצרים להמית במדבר" (שמות כא, ה)

וכי כמדבר הייתי לישראל? וכי כמדבר עשיתי עמהם?

בנוהג שבעולם מלך בשר ודם שיצא למדבר, שמא מוצא הוא שם שלוח כשם שהיה מוצא בפלטין או אכילה או שתייה? ואתם הייתם עבדים למצרים והוצאתי אתכם משם הרבצתי אתכם בסיגמטין שנאמר: "ויסב אלהים את העם דרך המדבר" (שמות יג, יח) מהו" ויסב "שהרביצם כדרכי המלכים רבוצין על מטותיהם

ולא העמדתי להם ג' פדגוגין משה אהרן ומרים?

שבזכות משה הייתם אוכלים את המן מה שלא ראו אבות הקדושים שנאמר: "יאכילך את המן אשר לא ידעת ולא ידעון אבותיך" (דברים ח, ג)

"ובזכות אהרן הקפתי אתכם בענני כבוד שנאמר: "פרש ענן למסך" (תהילים קה, לט) וכמה ענני כבוד היו מקיפין את ישראל במדבר ר' הושעיה ור' יאשיה ר' יאשיה אמר חמשה ארבע לארבע רוחות וא' מהלך לפנייהם ר' הושעיה אמר שבעה ארבעה לארבע רוחות השמים וא' מלמעלן וא' מלמטן ואחד שהיה מהלך לפנייהם רחוק ג' ימים והיה מכה לפנייהם את הנחשים ואת העקרבים ואת השרפים ואת הסלעים ואם היה מקום נמוך היה מגביהו ואם היה מקום גבוה היה משפילו ועושה אותם מישור שנאמר: "כל גיא ינשא וכל הר וגבעה ישפלו" (ישעיהו מ, ד).

והבאר בזכות מרים שאמרה שירה על המים שנאמר: "ותען להם מרים שירו לה" (שמות טו כא) ... שהיתה השמש קופחת עליהם והבאר בזכות מרים מה כתיב "ותמת שם מרים ותקבר שם" (במדבר כ, ד) ומה כתיב אחר כך "ולא היה מים לעדה" ו' היאך היתה הבאר עשויה סלע כמין כוורת היתה ומתגלגלת ובאת עמהם במסעות וכיון שהיו הדגלים חונים והמשכן עומד היה אותו הסלע בא ויושב לו בחצר אהל מועד והנשיאים באים ועומדים על גביו ואומרים עלי באר והיתה עולה ואח"כ הבאתי לכם שלוים המדבר. הייתי לישראל שנאמר "**כמדבר נהגתי עמכם אלא אם ארץ מאפליה**" לא אני בידי הייתי מאיר לכם שנאמר: "וה' הולך לפנייהם יומם." (שמות יג, כא)

תהילים צה י: "ארבעים שנה, אקוט בדור ואמר, עם תעי לבב הם"

ירמיהו ב: ויהי דבר ה' אלי לאמר. **ב** הלה וקראת באזני ירושלים לאמר כה אמר ה' זכרתי לך חסד נעוריה אהבת פלולתיה לכתף אחרי במדבר בארץ לא זרועה. **ג** קדש ישראל לה ראשית תבואתה כל אכליו יאשמו רעה תבא אליהם נאם ה'. **ד** שמעו דבר ה' בית יעקב וכל משפחות בית ישראל. **ה** כה אמר ה' מה מצאו אבותיכם בי עול פי רחקו מעלי וילכו אחרי ההבל ויהבלו. **ו** ולא אמרו איה ה המעלה אתנו מארץ מצרים המוליה אתנו במדבר בארץ ערבה ושוחה בארץ ציה וצלמות בארץ לא עבר בה איש ולא ישב אדם שם. **ז** ואביא אתכם אל ארץ הפרמל לאכל פריה וטובה ותבאו ותטמאו את ארצי ונחלתי שמתם לתועבה. **ח** הפהנים לא אמרו איה ה ותפשי התורה לא ידעוני והרעים פשעו בי והנביאים נבאו בבעל ואחרי לא יועלו הלכו. **ט** לכן עד אריב אתכם נאם ה' ואת בני בניכם אריב. **י** פי עברו איי כתיים וראו וקדר שלחו והתבוננו מאד וראו הן היתה פזאת. **יא** ההימיר גוי אלוהים והמה לא אלוהים ועמי המיר כבודו בלוא יועיל. **יב** שמו שמים על זאת ושערו חרבו מאד נאם

ה. יג. כי שְׁתִּים רְעוֹת עָשָׂה עִמִּי אֲתִי עָזְבוּ מִקּוֹר מִים חַיִּים לְחַצֵּב לָהֶם בְּאֵרוֹת בְּאֵרוֹת נְשָׁרִים אֲשֶׁר לֹא יָכְלוּ הַמַּיִם. יד. הַעֲבֹד יִשְׂרָאֵל אִם יֵלִיד בֵּית הוּא מִדּוּעַ הִיָּה לְבַז. טו. עָלִיו יִשְׁאָגוּ כְּפָרִים נָתְנוּ קוֹלָם וַיִּשְׁתִּי אֲרָצוֹ לְשִׁמָּה עָרְיוּ נִצְתָה [נִצְתָה] מִבְּלִי יִשָּׁב. טז. גַּם בְּנֵי נֶף וְתַחֲפַנְס [וְתַחֲפַנְס] יִרְעוּהָ קִדְקִד. יז. הַלּוֹא זֹאת תַעֲשֶׂה לָךְ עֲזָבָה אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּעֵת מוֹלִיכָה בְּדֶרֶךְ. יח. וְעַתָּה מֵה לָךְ לְדֶרֶךְ מִצְרַיִם לְשִׁתוֹת מִי שְׁחֹר וּמֵה לָךְ לְדֶרֶךְ אֲשׁוּר לְשִׁתוֹת מִי נָהָר. יט. תִּיֶסְרֶךְ רַעַתְךָ וּמִשְׁבּוֹתֶיךָ תוֹכְחָה וְדַעִי וּרְאִי כִי רַע וּמָר עֲזָבָה אֶת הָאֱלֹהֶיךָ וְלֹא פָחַדְתִּי אֵלַיךָ נְאֻם אֲדָנִי הַצְּבֹאוֹת. כ. כִּי מֵעוֹלָם שְׁבַרְתִּי עֲלֶיךָ נִתְקַתִּי מוֹסְרֹתֶיךָ וְתֹאמְרִי לֹא אֶעֱבֹד [אֶעֱבֹד] כִּי עַל כָּל גְּבָעָה גְבָהָה וְתַחַת כָּל עֵץ רַעֲנָן אֶת צַעֲהָ זָנָה. כא. וְאֲנֹכִי נִטְעַתֶיךָ שָׂרֵךְ כְּלֵה זָרַע אֲמַת וְאִיךָ נְהַפְכֶתָ לִי סוּרֵי הַגֶּפֶן נְכָרִיָּה. כב. כִּי אִם תִּכְבְּסִי בְּנֶתְרָה וְתִרְבִּי לָךְ בְּרִית נִכְתָּם עוֹנָה לְפָנַי נְאֻם אֲדָנִי ה. כג. אִיךָ תֹאמְרִי לֹא נִטְמַאתִי אַחֲרֵי הַבְּעָלִים לֹא הִלְכִתִּי רְאִי דֶרֶךְ בַּגֵּיא דְעֵי מֵה עֲשִׂית בְּכֶרֶה קִלְה מִשְׁרַכֶת דְרָכֶיךָ. כד. פָּרָה לְמַד מְדַבֵּר בְּאוֹת נַפְשׁוֹ [נַפְשָׁה] שְׁאָפָה רוּחַ תִּאֲנָתָה מִי יִשְׁיבְנָה כָּל מִבְקָשֶׁיךָ לֹא יִיעֲפוּ בְּחֻדְשָׁה יִמְצְאוּנָה. כה. מִנְעִי רַגְלֶךָ מִיַּחַף וּגוֹרֶן [וּגְרוֹנָה] מִצְמָאָה וְתֹאמְרִי נוֹאֵשׁ לֹא כִי אֶהְבֵּתִי זָרִים וְאַחֲרֵיהֶם אֵלַיךָ. כו. כְּבִשְׁתָּ גִבְבִּי כִי יִמְצָא כֵן הַבִּישׁוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל הֵמָּה מַלְכֵיהֶם שָׂרֵיהֶם וְלִהְיֵיהֶם וּנְבִיאֵיהֶם. כז. אֲמַרִים לַעֲץ אָבִי אֶתָּה וְלֶאֱבֹן אֶת יִלְדֹתַי [יִלְדֹתַי] כִּי פָנוּ אֵלַי עֶרְף וְלֹא פָנִים וּבְעֵת רַעַתְם יֹאמְרוּ קוֹמָה וְהוֹשִׁיעֵנוּ. כח. וְאִיָּה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ לָךְ יְקוֹמוּ אִם יוֹשִׁיעוּךָ בְּעֵת רַעַתְךָ כִּי מִסְפָּר עָרֶיךָ הִיוּ אֱלֹהֶיךָ יְהוָה. כט. לְמָה תִּרְבִּי אֵלַי כָּלְכֶם פִּשְׁעֵתֶם בִּי נְאֻם ה. ל. לְשׂוֹא הַפִּתִּי אֶת בְּנֵיכֶם מוֹסֵר לֹא לְקַחוּ אֶכְלָה חֲרָבְכֶם נְבִיאֵיכֶם כְּאֶרְיָה מִשְׁחִית. לא. הַדּוֹר אֲתָם רְאוּ דְבַר הַמְדַבֵּר הַיִּתִּי לְיִשְׂרָאֵל אִם אֲרָץ מֵאֲפִלַּיָּה מִדּוּעַ אֲמָרוּ עִמִּי רָדְנוּ לֹא נְבֹא עוֹד אֵלַיךָ. לב. הַתְּשַׁכַּח בְּתוֹלָה עֲדִיָּה כְּלֵה קִשְׁרֵיָה וְעִמִּי שְׁכַחוּנִי יָמִים אֵין מִסְפָּר. לג. מֵה תִּיטְבִי דֶרֶךְ לְבַקֵּשׁ אֶהְבָּה לְכֹן גַּם אֶת הַרְעוֹת לְמַדְתִּי [לְמַדְתִּי] אֶת דְרָכֶיךָ. לד. גַּם בְּכִנְפֶיךָ נִמְצְאוּ דָם נִפְשׁוֹת אֲבִיוֹנִים נִקְיִים לֹא בְּמַחְתֶּרֶת מִצְאָתִים כִּי עַל כָּל אֱלֹהֵי. לה. וְתֹאמְרִי כִּי נִקְיִתִי אֵךְ שָׁב אִפּוֹ מִמִּנִּי הִנְנִי נִשְׁפָּט אוֹתְךָ עַל אֲמָרְךָ לֹא חִטָּאתִי. לו. מֵה תִּזְלִי מֵאֵד לְשִׁנּוֹת אֶת דֶּרֶךְךָ גַּם מִמִּצְרַיִם תִּבּוֹשִׁי כְּאֲשֶׁר בְּשֵׁת מֵאֲשׁוּר. לז. גַּם מֵאֵת זֶה תִּצְאִי וְיִדְיֶךָ עַל רֹאשְׁךָ כִּי מֵאֵס הַבְּמִבְטָחֶיךָ וְלֹא תִצְלִיחִי לָהֶם.

"**בבלי עירובין נד:** אמר רב מתנה: מאי דכתיב ומדבר מתנה - אם משים אדם עצמו כמדבר זה, שהכל דשין בו - תלמודו מתקיים בידו. ואם לאו - אין תלמודו מתקיים בידו במדבר סיני, בג' דברים ניתנה תורה: באש ובמים ובמדבר ... ולמה נתנה תורה בג' דברים אלו?"

מדרש ילמדנו, **ילקוט תלמוד תורה - פרשת במדבר:** לומר לך מה ג' דברים אלו חנם לכל באי העולם אף התורה חנם לכל באי העולם. דבר אחר למה במדבר, לומר לך שכל מי שאינו עושה עצמו הפקר כמדבר אינו יכול לקנות את התורה"

המהר"ל מפראג, תפארת ישראל, פרק כו: אבל המדבר, מפני שאין בו דבר חמרי, שהרי אין בו מציאות חמרי, ואין דרים בו הנבראים החמריים, רק היא שממה וציה... ובשביל כך נתנה התורה, שהיא השכל הגמור, במדבר. כי המדבר משולל מן הדברים החמריים, בעבור שלא נמצא בו דברים הגשמיים. הנה המקום המיוחד לתורה היא המדבר"

שפת אמת תרל"ג: במדרש צדקתך כו'. כי מה שניתן התורה במדבר דוקא הי' כדי להמשיך אור התורה אף למקום תהו. כי התורה הוא חיות הכל כמ"ש ז"ל שקודם התורה הי' ב' אלפים תהו. והקב"ה מאיר ע"י התורה לכל מקומות האפלים כמ"ש (שמפרסים) [*שמפורש] היום כי כל זמן הוא הסתר כמ"ש במ"א. וגם המנין שהי' ג"כ להאיר בכל פרט. כי החיות מכל בניי הכל אחד כמ"ש ע' נפש שעובדין לאלקי אחד. וכמ"ש ואהבת לרעך כו' כלל גדול בתורה. כי ע"י התורה שהוא חיות פנימיות של כל ישראל מתחברין להיות אחד ממש. כי הפירוד רק הלבוש שיש לכל א' כי זה הי' כוונת בריאת האדם להאיר ע"י אור נשמתו גם בהגשמיות.